

Kystlyngheiene på Vestlandet og i Trøndelag: Naturtype og vegetasjon i fare

Kystlyngheiene våre er truet både som naturtype og kulturlandskap. Årsaker til dette er naturlig gjengroing, fragmentering ved inngrep (bl.a. industriutbygging), nydyrking, skogreising og fritidsbebygelse. Dertil er nedfall av forurensninger en særskilt trussel som vi ennå ikke kjenner følgene av.

GJENNOM de siste tiårene har det vært gjort en del spredte forsøk på å bevare enkelte lyngheiområder langs kysten, og behovet for bevaring har vært påpekt i en rekke sammenhenger.

Gjennom annet vernearbeid er enkelte lokaliteter blitt sikret, men ofte uten at kystlynghei har vært årsaken til vernet. Det betyr blant annet at heienes struktur og tilstand og problemer med gjengroing har vært tillagt liten eller ingen vekt; derfor finnes det ikke skjøtselplaner for områdene, iallfall ikke planer som tar hensyn til heiene som naturtype.

Europeisk vegetasjonstype

De åpne, rødbrune lyngheiene som særpreger Norges veskyst har vi felles med store deler av den europeiske Atlanterhavskysten.

Med ordet «hei» mener botanikeren en vegetasjonstype som er uten trær og består av lavvokste, forvedede arter, som lyngarter; de forvedede artene danner et feltsjikt som preger vegetasjonens fysiognomi og dominerer over gras, urter og

Kalvøya i Vikna gror igjen med løvkraut. Heiene har betydelige innslag av kravfulle arter og har svært stor bevaringsverdi på fylkes- og landsplan.

Foto: ELI FREMSTAD

bunnsjiktets moser og lav. Norske botanikere bruker betegnelsen også på vegetasjonstyper som domineres av moser og lav, og på områder der de arealmessig viktigste vegetasjonstypene er heityper.

Gror igjen med trær

Kystlyngheiene er kulturbetinget, de er skapt av mennesker. De er dannet i områder med havklima og består av naturlig forekommende arter, som ikke er introdusert av mennesker. Røsslyng dominerer i

lyngheiene, og dens livssyklus er av største betydning for heienes utvikling. Den er også en viktig art i mange av skogene som utvikles etter hvert; mange steder er lyngheiene i ferd med å omdannes til skog. Denne gjengroingen skjer nå i stor stil i mesteparten av kystheiområdene og er årsak til at vi i dag anser kystlynghei som en truet naturtype i Norge. Forsviner kystlyngheiene, går ikke bare en naturtype tapt, men også en del av vår kulturhistorie.

Stoffet er hentet fra

NINA Utredning 029

Eli Fremstad, Per Arild Aarrestad og Arnfinn Skogen: «Kystlynghei på Vestlandet og i Trøndelag. Naturtype og vegetasjon i fare.»

ENKELTE lokaliteter med kystlynghei bør bevares for ettertiden. For å legge grunnlag for et valg beskriver rapporten 94 lokaliteter fra Sunnhordland til Namdal.

Ut fra areal/omfang, heityper og heidekning, flora, heienes tilstand, forstyrrende inngrep m.m. foretas det en

skjønnsmessig rangering av lokalitetene i hvert fylke og kyststrekningen sett under ett.

Lokalitetene er gitt bevaringsverdi etter skalaen svært stor, stor, middels og liten bevaringsverdi.

Hvert trinn er deretter delt inn i fire prioriteringsgrupper.

Røsslyngheier må skjøttes riktig

Røsslyngen var den viktigste føden i kystlyngheiene da husdyrene gikk ute og beitet også i vinterhalvåret. Det kunne de gjøre i milde vintre med lite frost og ustabil snødekke.

FOR Å BEDRE sommerbeitet og øke innholdet av gras og urter, ble en mosaikk mellom lyngdominerte og gras/urterike partier tilstrebet gjennom bevisst skjøtsel. Røsslyngens vekst og utvikling er grunnlaget for gangen i skjøtselen.

Røsslyng, *Calluna vulgaris*, er en forvedet, opptil 50 cm høy busk som produserer store mengder med små frø som spres med vinden. Den bygger fort opp en frøbank i jorden.

Fire utviklingsfaser

Røsslyngen kan bli ca. 50 år gammel. Den gjennomgår fire utviklingsfaser: 1) pionerfase som varer 4-6 år, 2) byggefase, opp til ca. 15 år, som er en periode med sterk vekst og da arten er tett og kraftig og i stand til å utkonkurrere de fleste andre artene i miljøet, 3) moden fase, 15-25 år, da veksten avtar og planten blir mer åpen og slipper mer lys og fuktighet ned til bakken, 4) degenereringsfase, 25-40/50 år, da planten svekkes og dør, og miljøet åpnes for andre arter i større grad enn før.

Også røsslyngen selv kan regenerere i

lukene som oppstår i degenererende lyngmark. Slik gjennomgår plantesamfunnene en syklisk utvikling som i tid er avstemt etter røsslyngens vekstfaser.

Utviklingen gjentas

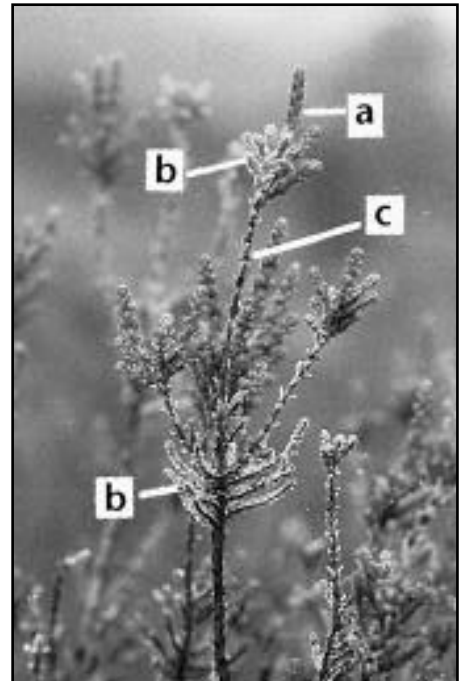
Skjøttes røsslyngheiene riktig, gjentar denne utviklingen seg på en syklisk måte, idet man griper inn i tidlig moden fase og sørger for å føre røsslyngen tilbake til byggefase. I denne fasen gir den best beite.

Regelmessig og passe sterkt beite fører til at nye skudd vokser ut til erstatning for dem som er bitt av. For sterkt beite fører derimot til at lyngens svekkes, går tilbake og eventuelt dør. I stedet kommer gras, starr og sivarter. Ved overbeite gjennom lengre tid preges heiene av dårlig beitegras som finnskjegg, *Nardus stricta*.

Hvis skogen overtar

Røsslyngheier som ikke brukes i tilstrekkelig grad, eller som skjøttes dårlig, vil før eller siden invaderes av busker og løvtrær i første omgang; senere utvikles skog. De fleste steder langs kysten vil furuskog bli siste stadium i suksesjonen.

Lengst i sør ligger forholdene til rette for at eik etablerer seg i heiområdene. På Trøndelagskysten vil også gran kunne danne skog i nåværende heiområder, og

Skuddbygningen til røsslyng. a: årets langskudd, b: kortskudd som er dannet tidlig på sommeren, c: forrige års langskudd. Frostskaidd individ.

Foto: ELI FREMSTAD

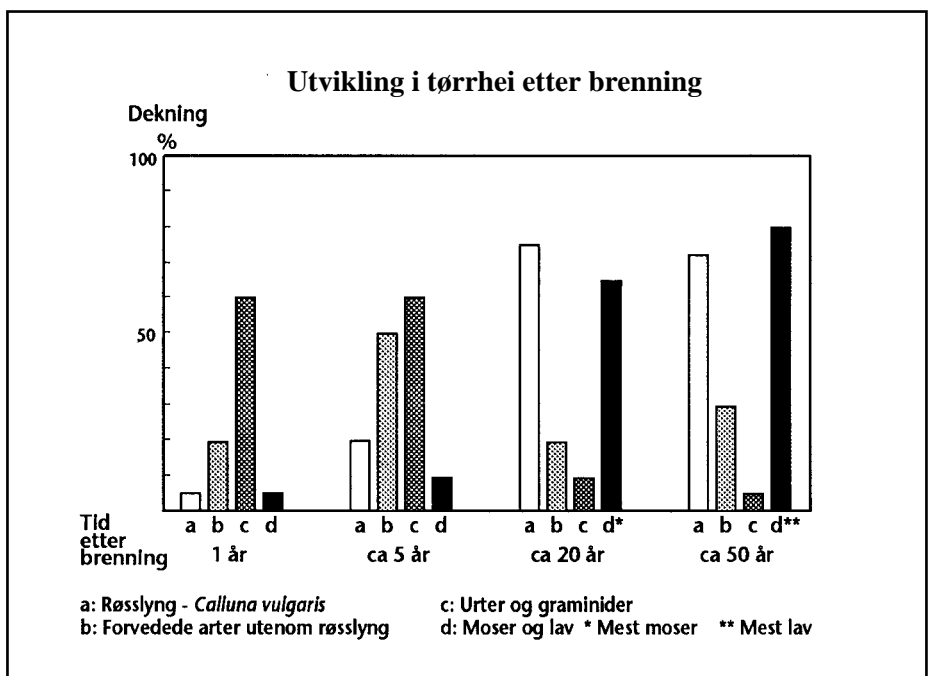
lokalt og lengst i nord i områder med kystlynghei er bjørk det viktigste treslaget også på lang sikt.

Brenning gir foryngelse

BRENNING er den viktigste metoden for å forynge røsslyngmark. Etter brenningen preges heiene i noen år av gras og urter, som danner godt sommerbeite, dels også av andre lyngarter, mens røsslyngen bygger seg opp igjen.

God brenning skal fjerne overjordisk biomasse, men ikke skade underjordiske deler som foruten frø i jordlaget danner grunnlaget for regenerering av heioene.

Brenningen fører til en kortvarig bedring i tilgangen på næringsemner, men for sterk brenning, der humuslaget skades eller brenner opp, kan også føre til betydelig tap av næring ved utvasking ved nedbør og ved at mye aske blåser bort. Brenning bør skje i moden fase, dvs. med 15-20 års mellomrom. Den utføres tidlig om våren. Områder som skjøttes ved brenning bør deles opp i soner som brennes med regelmessige intervaller fastsatt i en skjøtselplan.

BESTILLING: NINA Utredning 029 kan bestilles fra NINA v/informasjonsjefen. Porto/eksp. kr. ....